

dr Ignacy Janowski
(Wszechnica Świętokrzyska w Kielcach)

MUZEUM JAKO PRODUKT TURYSTYCZNY I OBIEKT DYDAKTYCZNY

1. Wprowadzenie

W literaturze specjalistycznej spotyka się różnorodne definicje „produktu turystycznego”. Wynika to z faktu, że termin „produkt turystyczny” jest pojęciem pojemnym. Wpływ na to ma z pewnością to, że produkt turystyczny ma charakter historyczny, a jego rozwój przebiega w sposób ewolucyjny i falowy (Kaczmarek i in. 2001). Według tych autorów, po II wojnie światowej ukształtował się globalny produkt turystyczny charakteryzowany przez wszechstronność ofert turystycznych, które mają zaspokoić coraz bardziej wyrafinowane potrzeby wypoczynkowe.

R. Łazarek (2001) uznaje, że produktem turystycznym mogą być zarówno pojedyncze usługi, ubezpieczenia, miejsce w hotelu, wyżywienie, zwiedzanie miasta i okolicy, wycieczki lokalne i specyficzne imprezy, tj. wszystko to, co oferuje sprzedawca, a co kupujący może zaakceptować jako przymioty, które zaspokajają jego szczególne potrzeby.

Podobne stanowisko reprezentują A. Stasiak i B. Włodarczyk (2003), twierdząc, że w „produkcie turystycznym” mieści się wiele różnorodnych kategorii towarów oferowanych turystom, takich jak usługi, rzeczy, wydarzenia, obiekty i imprezy. Rozważają oni miejsce jako element składowy produktu turystycznego. O atrakcyjności tego miejsca stanowi infrastruktura turystyczna. Do infrastruktury należą przede wszystkim podstawowe elementy zagospodarowania turystycznego (baza noclegowa, gastronomiczna, paraturystyczna) i zjawiska będące pośrednim efektem napływu turystów (dostępność komunikacyjna regionu, muzea, wystawy, usługi, wydarzenia).

W przytoczonych definicjach jest miejsce dla muzeów jako jednego ze składników produktu turystycznego. Możliwość zwiedzenia zbiorów w placówce muzealnej jest ofertą dla konsumenta i dostrzegalnym materialnym produktem turystycznym. Występowanie muzeów w regionie

turystycznym podnosi jego atrakcyjność turystyczną i wpływa bezpośrednio na frekwencję odwiedzanych obszarów. Szczególnie odnosi się to do ruchu wycieczkowego, w tym zwłaszcza do zorganizowanych grup szkolnych.

2. Muzea obiektami koncentracji ruchu turystycznego w Polsce

W literaturze turystycznej placówki muzealne zaliczane są do różnych grup walorów: antropogenicznych, pozaprzyrodniczych, historyczno-kulturowych lub krajoznawczych. Według T. Lijewskiego i in. (1998) muzea jako obiekty materialne zaliczane są do działu walorów antropogenicznych, zwanych też kulturowymi, a w wydzielonej grupie walorów krajoznawczych wyróżniają oni następujące rodzaje muzeów:

- muzea i rezerваты archeologiczne,
- muzea etnograficzne, skanseny i ośrodki twórczości ludowej,
- muzea sztuki i zbiory artystyczne,
- muzea biograficzne,
- muzea specjalistyczne i obiekty unikatowe,
- miejsca i muzea martyrologii.

Sposób występowania muzeów pozwala traktować je jako elementy punktowe, w zasadzie związane topograficznie z konkretną jednostką osadniczą (Szymański 1990).

Za początek polskiego muzealnictwa należy uznać pierwsze lata XIX w., kiedy to w rezydencji Czartoryskich w Puławach wzniesiono Domek Gotycki i Świątynię Sybilli z przeznaczeniem na zbiory publiczne muzeum (Lijewski i in. 1998).

W 2005 r. według statystyk GUS było 690 obiektów muzealnych, w których frekwencja wynosiła 18 488 tys. turystów, z tego na uczniów w grupach zorganizowanych przypadło 6136 tys. (33,2%). Według rodzajów najwięcej było muzeów regionalnych (201) i historycznych (117), najmniej archeologicznych (14) i martyrologii (20). Udział młodzieży uczącej się w ogólnej liczbie zwiedzających te muzea, wynosił od 22,0% w muzeach artystycznych do 50,5% w muzeach archeologicznych (tab. 1).

Regionalnie najwięcej muzeów występuje na obszarze województw małopolskiego (104) i mazowieckiego (103), najmniej w województwach: opolskim (13), lubuskim (14), świętokrzyskim i zachodniopomorskim (po 22) oraz warmińsko-mazurskim (23).

Tabela 1. Liczba muzeów i frekwencja w Polsce i województwie świętokrzyskim w 2005 r.

Rodzaje	Polska				Województwo świętokrzyskie	
	muzea (liczba)	frekwencja w tys.			muzea (liczba)	frekwencja w tys.
		ogółem	uczniowie	%		
Artystyczne	80	4 586	1 011	22,0	-	-
Archeologiczne	14	608	307	50,5	1	58 295
Etnograficzne	49	1 110	393	35,4	1	70 289
Historyczne	117	3 414	962	28,2	2	9 245
Biograficzne	50	1 008	504	50,0	2	39 122
Martyrologiczne	20	1 380	630	45,6	1	2 245
Przyrodnicze	39	1 179	393	33,3	2	192 300
Techniki	32	630	247	39,2	3	29 746
Regionalne	201	1 914	854	44,6	5	35 306
Inne	88	2 578	835	32,4	5	103 056
Razem	690	18 488	6 136	33,2	22	539 604

Źródło: dane GUS i WUS.

Również i pod względem wielkości frekwencji dominowały te same dwa województwa, małopolskie i mazowieckie. Na pierwsze z nich przypadło 30,5%, na drugie – 15,6% ogólnej liczby turystów odwiedzających polskie muzea. W przytoczonej statystyce udział województwa świętokrzyskiego zarówno w liczbie muzeów, jak i w liczbie zwiedzających był niewielki i wynosił odpowiednio 3,2% i 2,9%.

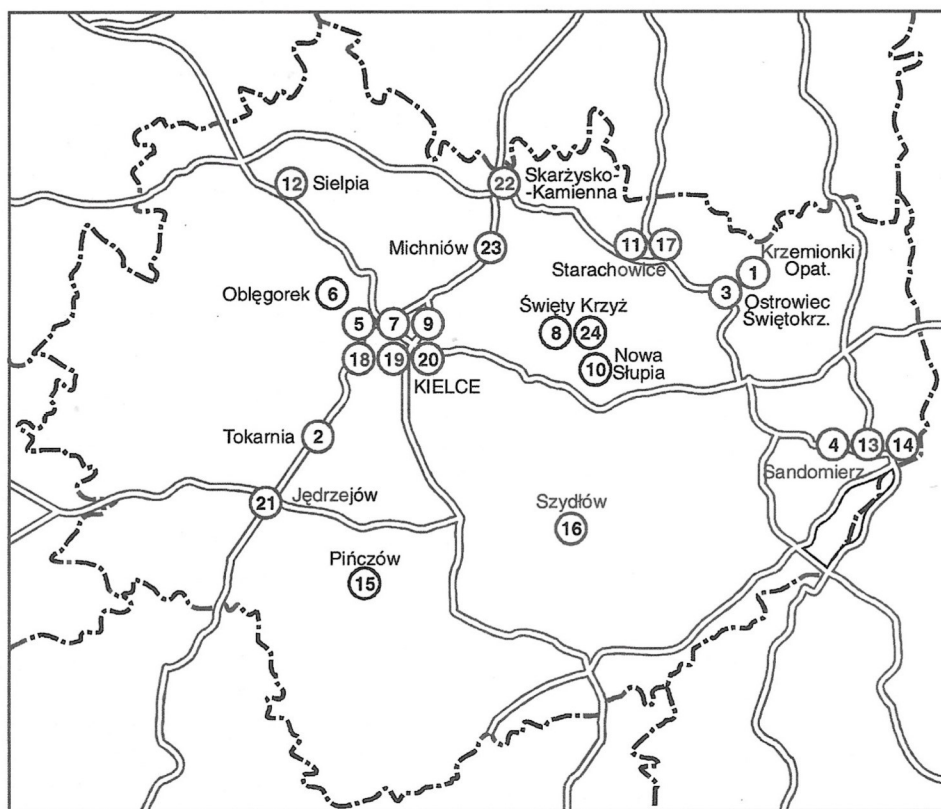
3. Muzea w województwie świętokrzyskim

Województwo świętokrzyskie z racji długiej tradycji i bogatej w wydarzenia przeszłości historycznej, a także różnorodnej działalności człowieka, posiada nieliczne, ale różnorodne i interesujące placówki muzealne. Powstanie pierwszej placówki muzealnej w regionie ściśle wiąże się z powstaniem w 1908 r. Kieleckiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego.

Pierwsze eksponaty zgromadzono w dwóch pokojach Szkoły Handlowej Żeńskiej przy ul. Bazarowej (obecnie Śniadeckich). Pierwszym kustoszem muzeum na Ziemi Świętokrzyskiej został działacz PTK Szy-

mon Włoszek. Po wielu zmianach lokalizacyjnych, od 1 stycznia 1970 r. muzeum to przeprowadzono do Pałacu Biskupów Krakowskich. Początkowo nazywało się Muzeum Świętokrzyskie, a następnie otrzymało miano Muzeum Narodowego.

Aktualnie w województwie świętokrzyskim istnieje ok. 50 placówek muzealnych i wystawienniczych, ale w statystykach Wojewódzki Urząd Statystyczny wymienia tylko 22 muzea (tab. 1). Są one tematycznie i rodzajowo zróżnicowane. Według tej statystyki w województwie świętokrzyskim w 2005 r. znajdowały się: 3 muzea techniki, po 2 biograficzne, historyczne i przyrodnicze, po 1 archeologiczne, etnograficzne i martyrologiczne oraz 5 regionalnych i 5 zaliczanych do kategorii inne (rys. 1, tab. 2).

Numeracja obiektów 1–22 według tab. 3; 23 – Muzeum Martyrologii Wsi Polskiej – Michniów; 24 – Muzeum Misyjne Misjonarzy Oblatów – Święty Krzyż

Rys. 1. Muzea w województwie świętokrzyskim

Tabela 2. Liczba i frekwencja w muzeach województwa świętokrzyskiego w 2004 r.

Rodzaj	Muzea (liczba)	Wystawy			Zwiedzający		
		Muzealia (w tys.)	Wystawy własne	Wystawy obce	Ogółem (w tys.)	Młodzież (w tys.)	Młodzież (w %)
Archeologiczne	1	0,4	2	1	40,4	22,9	56,7
Biograficzne	2	2,5	4	-	35,1	14,8	42,2
Etnograficzne	1	14,1	4	2	61,7	18,8	30,4
Historyczne	2	4,3	3	11	6,7	3,9	58,2
Martyrologiczne	1	0,2	-	-	2,4	0,5	20,8
Przyrodnicze	2	12,5	1	2	59,6	26,5	44,7
Regionalne	5	12,9	3	13	31,2	15,7	50,3
Techniki	3	1,4	4	5	28,1	7,1	25,3
Inne	5	103,7	28	16	111,6	53,1	47,6
Razem	22	151,8	49	50	376,7	163,4	43,4

Źródło: dane WUS.

Tabela 3. Frekwencja w muzeach w województwie świętokrzyskim w latach 1999–2005

Nazwa muzeum	Miejscowość	Frekwencja			
		1999	2001	2003	2005
1. Rezerwat i Muzeum Archeologiczne	Krzemionki Opatowskie	27 468	22 310	26 727	58 295
2. Park Etnograficzny	Tokarnia	41 209	35 961	50 235	55 928
3. Historyczno-Archeologiczne	Ostrowiec Św.	14 885	11 432	10 182	6 847
4. Historii Polskiego Ruchu Ludowego	Sandomierz	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
5. Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego	Kielce	14 789	14 210	10 114	8 410
6. Henryka Sienkiewicza	Oblęgorek	40 797	39 715	30 956	30 712
7. Pamięci Narodowej Więzienie Kieleckie	Kielce	b.d.	b.d.	b.d.	2 400*
8. Przyrodniczo-Leśne ŚPN	Święty Krzyż	59 329	39 856	88 746	86 144
9. Zbiorów Geologicznych	Kielce	8 612	4 200	3 860	4 690*
10. Starożytnego Hutnictwa	Nowa Słupia	9 225	5 663	4 597	3 747
11. Przyrody i Techniki Ekomuzeum	Starachowice	b.d.	b.d.	b.d.	7 046
12. Staropolskiego Zagłębia Przemysł.	Sielcia Wielka	6 812	6 183	5 229	5 516
13. Okręgowe na Zamku	Sandomierz	b.d.	27 929	35 204	20 347
14. Okręgowe – Ratusz	Sandomierz	b.d.	b.d.	b.d.	5 453
15. Regionalne	Pińczów	b.d.	6 890	6 739	7 015
16. Regionalne	Szydłów	1 597	1 597	3 678	2 963
17. Regionalne PTTK	Starachowice	2 260	1 500	946	1 785*
18. Narodowe	Kielce	24 258	31 591	24 596	28 000
19. Zabawkarstwa	Kielce	14 196	15 636	13 636	12 434
20. Wsi Kieleckiej Dworek Laszczyków	Kielce	b.d.	3 646	3 739	7 069
21. Im. Przytkowskich	Jędrzejów	31 553	22 411	23 883	24 553
22. Im. Orła Białego	Skarżysko-K.	19 868	16 613	17 351	16 106

* dane z 2004 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych od dyrekcji muzeów.

W pobliżu Ostrowca Świętokrzyskiego w Krzemionkach Opatowskich znajduje się Rezerwat i Muzeum Archeologiczne powstałe na bazie neolitycznych kopalni krzemienia. W Nowej Słupi w Muzeum Starożytnego Hutnictwa Świętokrzyskiego im. M. Radwana można oglądać piece dymarkowe, w których wytapiano żelazo z miejscowych rud na początku nowej ery.

Na Świętym Krzyżu w budynkach klasztornych znajdują się dwa muzea: Przyrodniczo-Leśne Świętokrzyskiego Parku Narodowego (ŚPN) i Misyjne Misjonarzy Oblatów (nie wykazywane w statystykach WUS).

Dwa muzea biograficzne to: Henryka Sienkiewicza w Oblęgorku i Lat Szkolnych S. Żeromskiego w Kielcach. Również dwa są muzea martyrologii: Muzeum Pamięci Narodowej Więzienie Kieleckie z lat 1939–1956 i Muzeum Martyrologii Wsi Polskiej w Michniowie (poza statystyką WUS). Na uwagę zasługują też w grupie innych: Muzeum Zabawkarstwa w Kielcach, przeniesione w 2006 r. do nowych pomieszczeń, oraz jedyne w Polsce, a trzecie na świecie pod względem zbiorów, muzeum zegarów słonecznych, oficjalnie nazywane Muzeum im. Przypkowskich. Interesujący jest też Park Etnograficzny w Tokarni. Jego walor podnosi fakt, że znajduje się przy ruchliwej trasie komunikacyjnej E-7.

Według publikowanych przez GUS i WUS statystyk, liczba zwiedzających muzea w województwie świętokrzyskim w 2004 r. wynosiła 376,7 tys. osób, a w 2005 r. osiągnęła 539,6 tys. (wartość ta wydaje się być zawyżona, według informacji zebranych bezpośrednio od dyrekcji muzeów frekwencja wynosiła ok. 380 tys. turystów). W tabeli 3 zestawiono wielkość frekwencji w latach 1999–2005 w wykazywanych w statystykach WUS muzeach województwa świętokrzyskiego.

4. Muzea jako obiekty dydaktyczne

Wśród wielu funkcji, jakie pełnią muzea, funkcja dydaktyczna jest jedną z najważniejszych. Bezpośredni kontakt z nagromadzonymi w nich eksponatami jest często wskazany i zalecany, aby realizować treści programowe z takich przedmiotów, jak historia, geografia, język polski czy biologia. Ale i inne przedmioty mogą znaleźć wiele treści w czasie zwiedzania tych obiektów przez uczniów. Muzea pełnią też funkcje wychowawcze i patriotyczne. Jedne i drugie są niezwykle istotne w procesie dydaktyczno-wychowawczym, mimo że w ostatnich latach zeszły trochę na dalszy plan.

Województwo świętokrzyskie jest wyjątkowo predysponowane do wy-

korzystania placówek muzealnych w procesie dydaktycznym szkoły. Dużo miejsc na Kielecczyźnie związanych jest z walkami o niepodległość i wyzwolenie narodowe. W Kielcach stacjonował w 1794 r. Tadeusz Kościuszko. Tu toczyły walki z wojskami carskimi w okresie powstania styczniowego Marian Langiewicz. W 1914 r. do Kielc przybyły oddziały Legionów Józefa Piłsudskiego. W okresie II wojny światowej w regionie walczyły oddziały Wojska Polskiego mjr H. Dobrzańskiego „Hubala” i oddziały partyzanckie AK J. Piwnika „Ponurego”. Tu miały miejsce masowe pacyfikacje wsi, z których najtragiczniejsza wydarzyła się w Michniowie.

W ciągu wieków Kielecczyzna była obszarem działalności lub miejscem urodzenia wielu sławnych Polaków. Tu urodzili się, żyli lub spędzili część swego życia m.in. A. Dygasiński, S. Konarski, P. Ściegienny, H. Kołłątaj, S. Staszic, S. Żeromski i H. Sienkiewicz. W Bodzentynie urodził się malarz J. Szermentowski, w Kielcach mieszkał przez parę lat twórca Panoramy Racławickiej J. Styka. Z Kielecczyzną związani byli G. Herling-Grudziński i J. Ozga-Michalski (Janowski 1997).

Obszar ten od zarania dziejów był odwiedzany przez przybyszów. Na Świętym Krzyżu było miejsce kultu pogańskiego, a później chrześcijańskiego. Tu przybywali książęta i królowie wchodząc pieszo z Nowej Słupi drogą zwaną później Królewską. Święty Krzyż i współcześnie jest miejscem najbardziej skoncentrowanego ruchu turystycznego, znajdują się bowiem na nim dwa muzea Przyrodniczo-Leśne ŚPN (aktualnie nazywane Wystawą ŚPN na Łysej Górze) i Muzeum Misyjne Misjonarzy Oblatów (tab. 4).

Tabela 4. Struktura ruchu turystycznego
w Muzeum Przyrodniczo-Leśnym ŚPN

Rok	Turyści indywidualni	%	Turyści w grupach	%	Razem	%
1998	23 127	38,9	36 239	61,1	59 366	100
1999	23 303	39,2	36 026	60,8	59 329	100
2000	20 756	39,2	32 061	60,8	52 817	100
2001	12 295	30,8	27 561	69,2	39 856	100
2002	13 887	38,5	22 164	61,5	36 051	100
2003	43 383	48,9	45 363	51,1	88 746	100
2004	29 729	54,2	25 138	45,8	54 863	100
2005	40 952	47,5	45 192	52,5	86 144	100

Źródło: Dyrekcja ŚPN.

Średni krajowy udział młodzieży w ogólnej frekwencji w polskich muzeach w 2005 r. wynosił 33,2%. Największy był w województwach świętokrzyskim i podkarpackim – 44%, śląskim – 43% i zachodniopomorskim – 40%, najmniejszy w województwach: pomorskim (22%), mazowieckim (30%) oraz dolnośląskim i małopolskim (po 31%). W województwie świętokrzyskim udział młodzieży uczącej się w poszczególnych muzeach znacznie przewyższa podawaną przez WUS średnią wartość (tab. 5).

Tabela 5. Udział młodzieży uczącej się w ogólnej frekwencji w wybranych muzeach województwa świętokrzyskiego w 2004 r.

Nazwa muzeum	Zwiedzający ogółem	Młodzież ucząca się	% młodzieży
Muzeum Lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach	8 410	7 280	86,6
Muzeum im. Przytkowskich w Jędrzejowie	23 273	17 420	74,9
Muzeum Starożytnego Hutnictwa w Nowej Słupi	4 649	3 440	74,0
Muzeum Henryka Sienkiewicza w Oblęgorku	30 861	15 288	49,5
Wystawa ŚPN na Łysej Górze	54 863	25 138	45,8
Muzeum im. Orła Białego w Skarżysku-Kamiennej	28 077	8 830	43,5
Muzeum Narodowe w Kielcach	27 695	11 770	42,5
Muzeum Okręgowe w Sandomierzu	28 077	8 830	31,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych dyrekcji muzeów.

Z przytoczonych muzeów największy udział młodzieży notowano w muzeum biograficznym S. Żeromskiego w Kielcach. Również wysoki odsetek młodzieży szkolnej odnotowano w muzeach: im. Przytkowskich w Jędrzejowie i Starożytnego Hutnictwa w Nowej Słupi. W poprzednich latach wysoki odsetek uczniów notowano w drugim muzeum biograficznym (H. Sienkiewicza w Oblęgorku). Są to placówki muzealne o wybitnych walorach dydaktycznych i do tej funkcji powołane.

Mniejszą popularnością cieszą się, gromadzące militaria, Muzeum im. Orła Białego w Skarżysku-Kamiennej i posiadające cenne zbiory obrazów Muzeum Narodowe w Kielcach. W muzeach funkcję wystawienniczą uzupełniają odczyty, seanse filmowe, koncerty i lekcje. Zwłaszcza te

ostatnie pełnią funkcje dydaktyczne, podnosząc znaczenie muzeów jako produktu turystycznego kierowanego do uczniów i młodzieży uczącej się (tab. 6).

Tabela 6. Działalność dydaktyczna muzeów województwa świętokrzyskiego i Polski

Rodzaj działalności		Polska	Województwo świętokrzyskie
Odczyty	liczba	7 805	169
	uczestnicy	380 898	8 902
Seanse filmowe	liczba	17 608	17
	uczestnicy	712 651	1 632
Koncerty	liczba	3 481	73
	uczestnicy	716 058	28 536
Lekcje	tematy	7 047	158
	zajęcia	59 265	1 061
	uczestnicy	1 577 528	27 507

Źródło: dane GUS.

Najbardziej użytkową formą działalności dydaktycznej w muzeach są lekcje muzealne dla uczniów. Takich lekcji muzea świętokrzyskie w 2004 r. zorganizowały 158, przeprowadzając 1061 zajęć. Uczestniczyło w nich ogółem 27 507 uczniów. Najwięcej lekcji odbyło się w muzeach zaliczanych do grupy innych (52 tematy, 379 zajęć, 5447 uczestników). W muzeach przyrodniczych zrealizowano 35 tematów (198 zajęć, 5345 uczestników), a w muzeach regionalnych 33 tematy (156 zajęć, 3838 uczniów). W pozostałych muzeach realizowano mniej tematów lekcyjnych: po 12 w historycznych i etnograficznym, 7 – w biograficznych, 5 – w techniki oraz po 1 – w muzeum archeologicznym i martyrologii.

5. Sezonowość ruchu turystycznego w muzeach

W muzeach województwa świętokrzyskiego, podobnie jak w innych tego typu obiektach turystycznych, zaznacza się wyjątkowa sezonowość ruchu turystycznego. Największą frekwencję notuje się w miesiącach wycieczkowych, tj. w maju, czerwcu oraz we wrześniu i październiku (tab. 7).

Tabela 7. Wskaźniki sezonowości ruchu turystycznego w wybranych muzeach województwa świętokrzyskiego w 2004 r.

Muzeum	Miesiące											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
im. Przypkowskich	19	27	15	42	242	288	164	140	94	121	28	21
Starożytnego Hutnictwa	13	9	3	45	362	393	86	154	52	54	18	13
im. Orła Białego	3	27	20	59	208	256	224	189	93	82	31	6
im. H. Sienkiewicza	11	14	18	53	270	292	152	122	94	127	29	14
Okręgowe – Sandomierz	8	18	18	52	338	349	145	111	92	45	18	6
Wystawa ŚPN	4	8	4	57	250	267	141	211	137	114	75	4

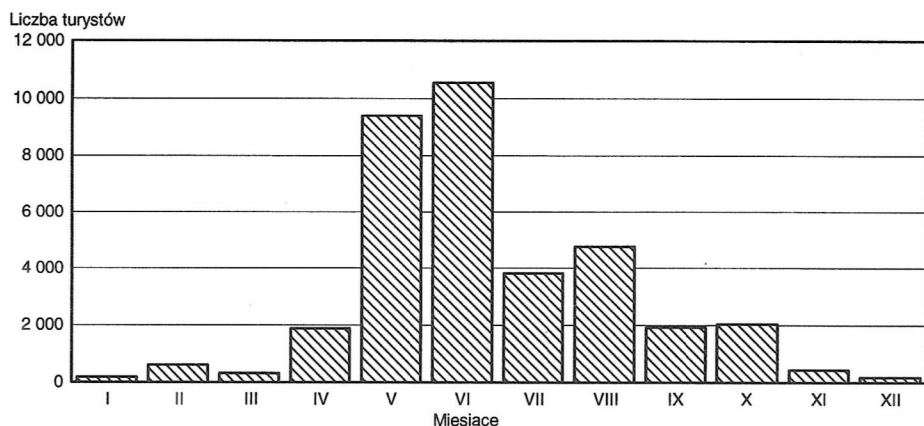
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych dyrekcji muzeów.

Widoczne jest to szczególnie w przypadku ruchu turystycznego na obszarze Świętokrzyskiego Parku Narodowego. Sezonowość tego ruchu jest proporcjonalna do frekwencji w Muzeum Przyrodniczo-Leśnym na Świętym Krzyżu (rys. 1). W muzeum tym wyraźnie zaznacza się przewaga uczniów w zorganizowanych grupach wycieczkowych. W czerwcu stanowili oni 88,0% wszystkich zwiedzających, w maju – 67,1% (dane za 2005 r.), natomiast przeciwnie jest w miesiącach wakacyjnych. W 2005 r. udział uczniów w zorganizowanych grupach wynosił w lipcu – 23,6%, a w sierpniu – zaledwie 10,6%. W poprzednich latach ze względu na organizowane kolonie i obozy wędrowne w okresie wakacyjnym udział uczniów był zdecydowanie większy.

Porównanie sezonowości w kilku wybranych muzeach wykazuje zbieżność z rozkładem sezonowości ruchu turystycznego na Świętym Krzyżu (tab. 7, rys. 2). Najwyższe wskaźniki sezonowości wystąpiły w Muzeum Starożytnego Hutnictwa (w czerwcu – 393 i maju – 362). W pozostałych muzeach rozkład sezonowości jest zbliżony do siebie i nieco niższy w miesiącach maj i czerwiec. W przypadku Muzeum im. Orła Białego zaznacza się wyższa frekwencja w miesiącach wakacyjnych w porównaniu z pozostałymi muzeami. Wynika to z faktu, że eksponaty tego muzeum znajdują się na świeżym powietrzu, a muzeum zlokalizowane jest w bezpośrednim sąsiedztwie zbiornika wodnego na Rejowie.

Porównując liczbę turystów w poszczególnych muzeach województwa świętokrzyskiego do podobnych obiektów w innych województwach,

wyraźnie widoczna jest – poza nielicznymi wyjątkami – mała frekwencja w tego rodzaju obiektach.

Rys. 2. Sezonowość ruchu turystycznego w Muzeum Przyrodniczo-Leśnym na Świętym Krzyżu w 2002 r.

Swego rodzaju wyjątkiem jest Muzeum im. H. Sienkiewicza w Oblęgorku. W 1996 r. plasowało się na szóstym miejscu w kraju wśród tego rodzaju muzeów (Rodacka 2002). Największą frekwencję w tym roku miały muzea im. M. Kopernika we Fromborku (180,9 tys.), Dom Ojca Świętego w Wadowicach (147,5 tys.) i Dom F. Chopina w Żelazowej Woli (147 tys.). Drugie muzeum biograficzne z terenu województwa świętokrzyskiego, Muzeum Lat Szkolnych S. Żeromskiego, plasowało się na 14 pozycji (z liczbą 16,8 tys. turystów). Wyżej, bo na 10 pozycji znalazło się muzeum tego samego pisarza w Nałęczowie (23,3 tys. w 1994 r.).

Zasięg oddziaływania muzeów jest bardzo zróżnicowany. Ze względu na funkcje dydaktyczne i przewagę w strukturze zwiedzających młodzieży uczącej się, główny obszar oddziaływania muzeów to graniczące z województwem świętokrzyskim województwa sąsiednie. Potwierdza ten wniosek tab. 8, w której zestawiono dane dla czterech muzeów (wprawdzie z różnych okresów czasowych, są one jednak reprezentatywne i nie odbiegają od uśrednionych wyników w skali województwa).

W tabeli 8 zestawiono wyliczenia na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w tych muzeach w różnych okresach czasowych. Dla Muzeum Lat Szkolnych S. Żeromskiego były to tygodniowe okresy monitorowania w każdym miesiącu od 18 do 25 w 2000 r. (Borkowska 2001). Dane dla Muzeum w Sandomierzu pozyskano z podobnych badań w okresie 30.04–03.05.2001 r. (Sady 2002). Na terenie Muzeum Etno-

graficznego podobne badania przeprowadził M. Kozłowski w maju 2002 r. (Kozłowski 2006). Dla Muzeum Przyrodniczo-Leśnego ŚPN wykorzystano badania prowadzone przez autora w maju 2002 r. (Janowski 2006), uzupełnione monitoringiem prowadzonym w kolejnych lasach.

Tabela 8. Pochodzenie regionalne turystów w wybranych muzeach województwa świętokrzyskiego (w %)

Województwo	Muzeum Lat Szkolnych S. Żeromskiego		Muzeum Okręgowe Sandomierz		Muzeum Przyrodniczo-Leśne ŚPN		Muzeum Etnograficzne Tokarnia	
	ind.	grup.	ind.	grup.	ind.	grup.	ind.	grup.
Dolnośląskie	2,4	1,6	1,4	5,0	2,5	0,2	2,2	5,0
Kujawsko-pomorskie	7,2	0,6	0,5	3,2	3,4	2,2	2,9	3,3
Lubelskie	9,7	11,3	11,4	23,7	9,6	12,7	7,2	10,0
Lubuskie	1,9	1,0	-	1,4	0,2	0,3	0,4	-
Łódzkie	4,8	1,5	6,7	7,5	7,5	9,6	11,2	14,5
Małopolskie	6,7	6,2	8,2	11,5	5,6	9,1	7,4	4,9
Mazowieckie	14,5	3,4	16,1	11,1	28,2	23,1	23,9	21,2
Opolskie	4,8	0,6	0,8	2,0	0,4	0,8	0,8	4,4
Podkarpackie	9,7	4,0	12,0	9,6	7,3	12,6	4,4	6,8
Podlaskie	2,9	1,2	1,2	1,8	0,6	1,3	1,2	-
Pomorskie	2,4	0,6	0,2	3,4	2,4	0,9	2,3	1,6
Śląskie	5,4	9,0	11,4	2,0	8,0	8,0	10,7	11,1
Świętokrzyskie	19,3	54,2	26,1	5,8	18,6	14,2	20,5	13,6
Warmińsko-mazurskie	3,0	1,0	1,0	-	1,3	0,9	1,5	2,0
Wielkopolskie	1,9	1,6	1,6	6,5	3,0	2,9	3,6	1,6
Zachodnio-pomorskie	2,4	0,6	1,1	2,6	0,9	0,2	0,6	-
Krajowe, zagr.	1,0	-	0,3	2,9	0,5	1,0	0,4	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Największy udział zarówno w ruchu wycieczkowym, jak i indywidualnym miało województwo mazowieckie. Turyści z tego województwa szczególnie dominowali na Świętym Krzyżu i w Tokarni. Uczniowie przeważali w Muzeum Biograficznym S. Żeromskiego w Kielcach (tab. 8). W wymienionych muzeach reprezentowani byli turyści z wszystkich

województw, z tym że im bardziej odległe województwo, tym udział turystów był mniejszy.

W muzeach na obszarze województwa świętokrzyskiego notuje się niewielki ruch zagraniczny. Sporadycznie w okresach monitorowania odnotowano zagraniczną grupę, głównie na Świętym Krzyżu. Były to wycieczki młodzieży uczącej się z krajów nadbałtyckich, Ukrainy, Francji, Anglii i Kanady, a ich przyjazd do naszego kraju związany był z wymianą z polskimi szkołami.

6. Wnioski

Muzea województwa świętokrzyskiego, których jest niewiele (22), charakteryzują się dużą różnorodnością rodzajową i tematyczną. Niektóre z nich są atrakcyjne i unikatowe w skali kraju, jak: Rezerwat i Muzeum Archeologiczne w Krzemionkach Opatowskich czy Muzeum im. Przytkowskich w Jędrzejowie. Frekwencja jest w nich zróżnicowana, a największą w 2005 r. miały: Wystawa ŚPN na Łysej Górze (dawne Muzeum Przyrodniczo-Leśne ŚPN) i Park Etnograficzny w Tokarni.

Muzea te pełnią różnorodne funkcje, z których dydaktyczna wydaje się być najważniejsza. Potwierdzeniem tego jest duże zainteresowanie i wysoka frekwencja młodzieży uczącej się. W wielu placówkach udział młodzieży wynosi ponad 70% (Nowa Słupia, Kielce, Jędrzejów). We frekwencji zaznacza się wyraźna sezonowość, dominującą miesiące wycieczkowe (maj, czerwiec), a w mniejszym stopniu wrzesień i październik.

W strategii rozwoju turystyki województwa świętokrzyskiego zakłada się rozwój turystyki dydaktycznej, w której muzea mają stać się ważnym produktem turystycznym i ofertą dla szerszego grona odwiedzających Kielecczyznę. Dodatkowym argumentem jest centralne położenie województwa i usytuowanie wielu muzeów na przelotowych szlakach komunikacyjnych.

Literatura

- Janowski I., 1997, *Walory krajoznawcze Gór Świętokrzyskich i ich wykorzystanie w nauczaniu geografii*, [w:] *Przyrodnicze i społeczne walory Mazowsza w dobie restrukturalizacji. Wystąpienia, XLVI Zjazd PTG*, Rynia–Warszawa.
- Janowski I., 2003, *Funkcja turystyczna Muzeum Przyrodniczo-Leśnego na Świętym Krzyżu w Górach Świętokrzyskich*, [w:] *Regionalne oraz lokalne*

- czynniki i bariery rozwoju turystyki, Wszechnica Świętokrzyska, Kielecki Oddział PTG, Kielce.
- Janowski I., 2006, *Ruch turystyczny w Górach Świętokrzyskich w świetle badań ankietowych*, [w:] *Funkcje turystyki i krajoznawstwa w strategii rozwoju regionów w Polsce*, pod red. B. Wójtowicz, Kielce.
- Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., 2001, *Produkt turystyczny i jego ewolucja*, Turyzm, 11 (1).
- Kozłowski M., 2006, *Ruch turystyczny w Chęcińsko-Kieleckim Parku Krajobrazowym*, [w:] *Funkcje turystyki i krajoznawstwa w strategii rozwoju regionów w Polsce*, pod red. B. Wójtowicz, Kielce.
- Łazarek R., 2001, *Ekonomika turystyki. Wybrane zagadnienia*, [w:] *Produkt turystyczny*, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa.
- Lijewski T., Mikułowski B., Wyrzykowski J., 1998, *Geografia turystyki Polski*, PWE, Warszawa.
- Rodacka M., 2002, *Ruch turystyczny w muzeach biograficznych w Polsce i ich znajomość wśród społeczeństwa*, Turyzm, 12 (1).
- Stasiak A., 1997, *Turystyka w parkach narodowych – obszary konfliktów*, Turyzm, 7/2.
- Stasiak A., Włodarczyk B., 2003, *Produkt turystyczny-miejsce*, Turyzm, 13 (1).
- Szymański S., 1990, *Wycieczki szkolne do zabytków kultury*, WSiP, Warszawa.

Prace niepublikowane

- Borkowska E., 2001, *Kielce jako ośrodek ruchu turystyczno-krajoznawczego*, praca magisterska w archiwum Instytutu Geografii AŚ, Kielce.
- Dąbrowska B., 2000, *Ruch turystyczny w wybranych obiektach muzealnych na obszarze Gór Świętokrzyskich*, praca magisterska w archiwum Instytutu Geografii AŚ, Kielce.
- Dugiel A., 2002, *Ruch turystyczny w obiektach muzealnych Kielc*, praca magisterska w archiwum Instytutu Geografii AŚ, Kielce.
- Sady D., 2002, *Zabytki architektury Sandomierza i ich funkcje turystyczno-krajoznawcze*, praca magisterska w archiwum Instytutu Geografii AŚ, Kielce.

